Wees zelf de verandering die je in Soest wil zien

Over zeggen wat je doet, en doen wat je zegt

Verslag informateur voor de gemeenteraad van Soest

Soest, 26 april 2022

Inleiding

We kunnen vaststellen dat de raadsbijeenkomst van 7 april een kenmerkend ankerpunt is in de totstandkoming van het vervolgtraject. Hoewel u zichzelf als fracties in woorden kon vinden in het rapport van de eerste informateur (of verkenner), bleek het nog even zoeken naar daden en doen. Via uw griffier is Soest2002 in contact met mij gekomen met de vraag om in eerste instantie als informateur het vervolgtraject op te pakken. Ik hoefde hier niet lang over na te denken en heb met plezier en aandacht gesprekken met al uw tien raadsfracties gevoerd. Ik kan u meegeven dat u stuk voor stuk interessante, positieve en energieke raadsleden bent, met een zuiver en vaak eenduidig beeld wat u achter u wilt laten en waar u naar uit wil zien zowel op werkwijze als op inhoud. Intense gesprekken over hoe u aan het uitgangspunt 'wij willen het écht anders' kan bijdragen, het afstemmen van wat u zegt op wat u doet en omgekeerd. Het verder bouwen aan vertrouwen, wat tijd kost en regelmatig SAMEN uw aandacht zal vragen.

Vervolg

De afgelopen twee weken sprak ik met achtereenvolgens Soest2002, GGS en VVD. Verder sprak ik met deze drie partijen samen en met alle andere zeven partijen om tot een advies te komen: is de onderhandelingstafel met Soest2002, GGS en VVD compleet of komt/komen er nog een partij/partijen bij? Een vraag die met het advies van uw vorige informateur (of verkenner zoals een aantal van u aangaf) nog onbeantwoord bleef. In deze gesprekken hebben we geconstateerd dat een keuze van een vierde partij niet achteraf plaats moet vinden en dat het versturen van een vastgeklonken coalitieakkoord geen recht doet aan de drie uitgangpunten van deze 'reis'.

Wat stond er tijdens de gesprekken centraal?

Om te komen tot een advies voor de formatie, heb ik de volgende vragen geformuleerd die ik tijdens elk gesprek als leidraad gebruikte. De gesprekken waren met alle tien partijen die in uw gemeenteraad vertegenwoordigd zijn en ook met uw burgemeester. Tijdens de gesprekken werd ik ondersteund door uw griffier. Wat mij opviel was de bereidheid van u allen om tijd te maken en het gesprek met mij aan te gaan, waarbij ik mij meerdere keren door u heb laten inspireren. Ik wil u daarvoor ook bedanken, in mijn beleving zijn wij een laagje dieper gekomen in het 'vertrouwen', écht anders en 'samen' doen.

1. Stel dat u deelneemt aan de coalitieonderhandelingen, wat zijn dan de belangrijkste inhoudelijke onderwerpen voor uw partij?
2. Stel dat u niet deelneemt aan de coalitieonderhandelingen, wat zou u de onderhandelende partijen willen meegeven?
3. Zijn er onderwerpen die voor u niet onderhandelbaar zijn? Zo ja, welke zijn dit?
4. Kunt u betekenis geven aan de volgende uitspraken?
    a. "Wij willen het écht anders"?
    b. "SAMEN"
    c. "Een coalitieakkoord met voldoende ruimte voor vrije kwesties"
5. Wat gaat dit u en uw partij opleveren?
6. Wat verstaat u onder een Raads(breed) (gedragen) akkoord?
7. Is een breed gedragen Coalitieakkoord hetzelfde voor u en uw partij? Wat is het volgens u, en waar zit het eventuele verschil?
8. In hoeverre bent u bekend met het gedachtengoed van Deep Democracy? Gaat dit de coalitievorming helpen?
9. Wat wilt u eventueel nog verder kwijt?

Zeggen wat je doet en doen wat je zegt

Ik heb niet voor niets in de titel van dit verslag deze uitspraak opgenomen. Met daaraan voorafgaand het zelf zijn van de verandering die je voor Soest voor ogen hebt. Waarschijnlijk voor u te herkennen als een Soester afgeleide van de uitspraak van Mahatma Gandi (wees zelf de verandering die je in de wereld wilt zien). Als je handelt vanuit eigen morele waarden, dan zullen anderen vertrouwen in jou krijgen en zo samen tot een verbetering komen.
In praktisch elk gesprek werd de noodzaak van deze manier van het eigen handelen, ingezien of actief benoemd. Daarbij werd ook veelal duidelijk wat een uitdaging (of revolutie zo u wilt) dat voor u allen meebrengt. Want het zeggen dat je het anders wil en dan vervolgens in het handelen of in de woorden die dan in en buiten de raadzaal door u gebruikt worden, iets anders doen, leidt niet tot de door u allen gewenste verandering. Het vertrouwen in elkaar is door de afgelopen periode met een duidelijk raadsblok 'coalitie' en 'oppositie', of een scherpe verdeling van 16-13 nog erg broos. U vult snel voor de ander in wat er bedoeld of gedacht wordt.

Opmaat naar advies

Voordat ik inga op mijn advies geef ik u mee dat ik daartoe ben gekomen op basis van gedeelde opvattingen over aspecten die tijdens de gesprekken aan de orde kwamen (met de eerdergenoemde vragen als leidraad) en een coalitie met een breder gedragen meerderheid in de gemeenteraad dan eerder het geval was en die op zowel samenwerking en inhoud op een brede steun van de niet coalitiepartijen kan rekenen.

Naast elkaar gaan staan

Conform het advies van informateur/verkenner Van Mastrigt hebben Soest2002 en GGS eerst samen in een besloten setting met elkaar gesproken en was de conclusie dat er een basisbereidheid voor samenwerking is. Ik adviseer hen om op dit punt, los van de onderhandelingsfase, nog verder aan de slag te gaan door oog te hebben voor elkaars achterbannen en de uitdaging hoe zij in deze samenwerking kunnen worden meegenomen.
Het niet meer tegenover elkaar, maar naast elkaar staan, vraagt immers een volledig andere houding. In het advies en de uitleg van 7 april gaf de informateur/verkenner ook aan dat uw achterbannen elkaar al tegenkomen op sportvelden en bijeenkomsten. Zij zijn wellicht verder in het 'samen' dan u wellicht denkt. Om de woorden van Van Mastrigt te herhalen: Volg de samenleving.
Deze andere houding geldt ook voor het uitvoering geven van het echt anders willen door alle andere partijen die in uw gemeenteraad vertegenwoordigd zijn. Om deze basisbereidheid voor samenwerking in de komende raadsperiode vorm te geven, adviseer ik met de gehele raad structureel aandacht te hebben voor samenwerking en het meenemen van elkaar (en daarmee de inwoner) in de afwegingen hoe u naar zaken kijkt. U hoeft niet allemaal hetzelfde te denken, alleen zorg ervoor dat u de ander blijft horen en zien. Daarbij zijn de uitdagingen binnen de gemeente Soest waar u voor staat niet mis. Deze uitdagingen gaan veel verder dan 2026 en vragen ook om een andere samenwerking. Door uw inwoners mee te nemen in deze plannen en de kaders die u hieraan stelt, kunt u als volksvertegenwoordiging laten zien dat u er allen voor hen bent.

Onderhandelingstafel

Nadat duidelijk werd dat er een basisbereidheid voor samenwerking tussen Soest2002 en GGS is, hebben beide partijen een gesprek met de VVD gehad over deelname aan de onderhandelingstafel. Met het eerdere procesvoorstel van Soest2002 nog in gedachten en het feit dat in het advies van informateur/verkenner Van Mastrigt nog open lag welke eventuele vierde partij aan zou kunnen sluiten, hebben Soest2002, GGS en VVD aangegeven nog niet met de inhoudelijke onderhandelingen te willen starten. De drie partijen wilden eerst na laten gaan of de onderhandelingstafel al dan niet compleet was. In mijn advies kom ik tot de conclusie dat er

sprake is van een nog te vervullen plek om zo tot een breder gedragen coalitie te komen en stabiliteit te verkrijgen. Er is immers met de drie partijen al een meerderheid, maar die is zeer minimaal. Dat kan in positieve zin bijdragen aan de nog nader te benoemen 'vrije kwesties' en het kan ook een handreiking zijn naar de niet-coalitiepartijen. Aan de andere kant kan het zorgen voor een grotere mate van onrust en werkdruk indien er daarbij gekozen wordt voor drie wethouders. U bent sinds 2010 van dit aantal afgestapt en de taken van de gemeente zijn er sinds die tijd niet minder op geworden. Sterker nog, er zal meer op u afkomen dan u gewend bent zoals invoering Omgevingswet, herijking Sociaal Domein, Dalwegvisie, herverdeling Gemeentefonds, huisvesting, energietransitie en duurzaamheid, om maar een aantal stevige onderwerpen te noemen. Ook mag er oog zijn voor het feit dat de winnaar van de verkiezingen in een coalitie stapt met twee huidige coalitiepartijen die in de afgelopen periode als 'motorblok' werden gekenmerkt. Ondanks het echt anders willen, kan een vierde partij bij de start van de coalitiegesprekken voor balans in de verhoudingen zorgen.

Overeenkomsten en verschillen

Praktisch alle partijen zetten in op een andere bestuursstijl, waarbij het vertrouwen in het daadwerkelijk handelen conform deze gewenste andere stijl, nog volop mag groeien. Het 'zeggen wat je doet en doen wat je zegt', komt dan om de hoek kijken. Ik wil nog melden dat alle partijen een open houding naar elkaar hebben, elkaar niet uitsluiten voor een te vormen coalitie en bijna allemaal bestuurlijke verantwoordelijkheid willen nemen. Er is weinig waar de tien partijen in de gesprekken hebben aangegeven dat dossiers 'niet onderhandelbaar' zijn. Wel zijn er diverse aandachtspunten meegegeven waar tijdens de daadwerkelijke onderhandelingen in ieder geval oog voor zou moeten zijn. Deze aandachtspunten zijn op samenwerking (het HOE) tussen raadsleden, coalitie, college en niet te vergeten alle inwoners van de gemeente Soest. En daarnaast op de inhoud (het WAT) waar, zoals ook al genoemd in het advies van Van Mastrigt, de 'invulling van de schaarse ruimte' en het gesprek over 'buiten de rode contouren' als een paal boven water staan.

Advies voor een breed gedragen coalitie

Een beperkt aantal partijen heeft een aantal onderwerpen aangedragen dat lastig bespreekbaar of onbespreekbaar is tijdens de inhoudelijke coalitiegesprekken. Er is dus in eerste aanleg veel bespreekbaar in de formatiefase, wat niet direct betekent dat het makkelijke gesprekken zullen gaan worden. Zoals ik al eerder heb aangegeven, heeft Van Mastrigt in haar verkennende advies aangegeven dat er zowel op samenwerking en inhoud een mogelijkheid is voor een coalitie met Soest2002, GGS en VVD met een aanvullende partij. Ook in deze fase met een diepere verkenning op inhoud blijft dit nog overeind waar de invulling van de schaarse ruimte en bouwen buiten de rode contouren een inhoudelijk onderwerp is dat direct na deze fase opgestart moet worden, of zoals anders gezegd de start met de gesprekken over het Fysieke Domein. Ik loop de overige partijen in ieder geval even langs in de volgende alinea.

Zo heeft D66 in de verkennende gesprekken aangegeven niet direct aanleiding te zien om aan te schuiven bij de coalitiegesprekken, maar neemt wel haar bestuurlijke verantwoordelijkheid als zij gevraagd wordt. Het viel mij op dat er veel expertise binnen D66 aanwezig is op de HOE vraag, zij kunnen van grote betekenis zijn in het 'echt anders' traject dat u met elkaar voor ogen heeft. POS ziet meerwaarde in een zo'n klein mogelijke coalitie, zodat er veel ruimte voor de raad is om invloed uit te oefenen. De raad kan op die manier ook meer in positie komen. Ook zien zij niet direct een rol voor zichzelf weggelegd in een college met Soest2002/GGS/VVD. Een opvallende aanvulling ten opzichte van het eerdere advies van Van Mastrigt m.b.t. de partijen die bestuurlijke verantwoordelijkheid willen nemen, is dat er nog twee partijen kunnen worden toegevoegd. CDA en BBS hebben aangegeven ook bestuurlijke verantwoordelijkheid te willen nemen en een gezamenlijke wethouder te kunnen leveren. Het CDA vroeg naast inhoudelijke zaken vooral ook

na te denken 'over hoe wij als raad omgaan met de samenleving, met elkaar als raad en als raad met college. Dat zou in een aanvullend akkoord van de raad moeten komen als onderdeel van de besluitvorming in het coalitieakkoord.' BBS benadrukte het belang van het doen wat je zegt en de woorden 'het moet echt anders' vooral om te zetten in daden.
GroenLinks gaf aan zich te zien als verbindende factor tussen Soest2002/GGS/VVD. In het gesprek viel op dat er in de te nemen stappen meer behoefte is aan het WAT dan een focus op het HOE. Voor mij een inhoudelijk sterk gedreven partij die ook aandacht vroeg voor het leren luisteren om zo tot een verdieping in debatteren te komen. Wat mij van dit gesprek bij is gebleven, is het belang om ook durven terug te komen op wat je eerder aan standpunt hebt ingenomen en daar met elkaar het gesprek over aan te gaan. Dan pas is er sprake van SAMEN.
CU-SGP zou net als GroenLinks als verbindende factor kunnen optreden. Tijdens het gesprek gaven zij aan dat je de verandering met elkaar bewerkstelligd 'door vertrouwen uit te spreken in elkaar, respectvol te blijven en altijd te denken vanuit het beste voor Soest.' Bij deze partij is het alleen een extra aandachtspunt hoe dit voor Soest2002 dan is als enige 'nieuwe' partij in een coalitie met drie van de huidige vier coalitiepartners.

De gemeente Soest staat de komende tijd voor een enorme opgave. Al is het alleen al de aankomende begroting die de nodige bezuinigingen aan zal kondigen. Het is dan ook niet realistisch te denken dat het op te stellen coalitieakkoord volledig in beton gegoten is. Daarom is juist belangrijk te benoemen HOE je omgaat met deze aankomende bezuinigingen en welke stappen je gaat nemen om de gehele raad, stakeholders en inwoners bij deze keuze te betrekken.

Vanuit dat perspectief viel het gesprek met de PvdA op. Meer dan de andere partijen hadden zij heel duidelijk voor ogen hoe de beoogde samenwerking binnen de coalitie en met de gehele raad en samenleving eruit kan komen te zien. De inhoud is volgend op de invulling van de processen.
Mijn advies is dan ook om Soest2002, GGS, VVD en PvdA het gesprek aan te gaan. Kijk of deze combinatie in eerste instantie op samenwerking én inhoud daadwerkelijk past. De invulling en verdeling van de schaarse ruimte en het bouwen buiten de rode contouren, zijn bij uitstek de kenmerkende thema's die door alle partijen in de verkiezingen zijn gemarkeerd. Mijn advies is om dit als eerste tijdens de onderhandelingen 'beet te pakken'.
Mocht nu blijken dat er op de kenmerkende thema's geen overeenstemming gevonden kan worden, dan komen de overig genoemde partijen uit het advies van Van Mastrigt en zo net al even door mij toegelicht, in beeld. In willekeurige volgorde noem ik CU-SGP, GroenLinks en POS (hoewel zij zichzelf in eerste instantie niet de meest logische partner vinden). Daarop aanvullend de combinatie van CDA&BBS.

Advies samenwerking (het HOE)

De afgelopen jaren heeft u als gemeenteraad een cultuur ontwikkelt, waarvan u allen aangeeft dat deze u niet meer past. U bent verwijderd van elkaar, de samenwerking met het college (het dualisme) en niet te vergeten uw inwoners.

U wilt hier allen verandering in aanbrengen door houding en gedrag. Dat vraagt naast zeggen wat je doet ook doen wat je zegt. Waarin u gewend bent om te denken voor de ander zult u vanaf nu moeten beginnen bij uzelf. Dat gaat niet van de een op de andere dag en hierin zal in ieder geval uw voorzitter en griffier u bij kunnen staan. Zorg dat u afspraken maakt HOE u omgaat met vrije kwesties, zodat er een gelijk speelveld ontstaat tussen alle partijen. Spreek af welke stappen u neemt, hoe en wie u in dit proces betrekt en hoelang dit traject maximaal mag duren. Laat dit een onderdeel zijn van het coalitieakkoord.

In de samenwerking met uw achterban heb ik al de woorden van Van Mastrigt herhaald: Volg de samenleving, en besef dat een deelbelang geen representatie is van het geheel, maar dat dit stevige randvoorwaarden moeten zijn voor de uitvoering van de plannen waar alle inwoners van de gemeente Soest behoefte aan hebben. Ga samen het gesprek aan met inwoners, stakeholders in de uitwerking van de plannen en betrek ze hierbij.

Democratie betekent ook oog hebben voor de minderheid. U hebt allen aangegeven dat de verhouding tussen coalitie en niet-coalitie de afgelopen periode is verstard. Bespreek met elkaar op welke wijze dit te doorbreken is in afspraken in het coalitieakkoord voor wat betreft luisteren, de beantwoording van vragen en de afhandeling van moties en amendementen.

Als laatste zou ik met klem willen adviseren om bij de coalitieonderhandelingen alle partijen de mogelijkheid te geven hun inbreng te geven. Deze inbreng is van essentieel belang bij de verdere behandeling van de onderwerpen in de toekomst. Beschouw deze inbreng als belangrijke en essentiële randvoorwaarden voor uitvoering van de plannen en neem deze randvoorwaarden ook integraal op in het op te stellen coalitieakkoord. Alleen dan zet u de eerste stappen naar een écht andere werkwijze en een samen. Gebruik daarin elkaars objectieve en inhoudelijke kennis.

Advies inhoud (het WAT)

Zoals uit het overdrachtsdocument en de burgemeestersbrief is gebleken, is de inhoudelijke opgave de komende decennia niet gering. Dit vraagt om het opstarten van plannen en projecten over een aantal raadsperiodes heen.

Besteed hierbij bijzonder aandacht aan:

- Huisvesting
- Bouwen buiten de rode contouren
- Onderwerpen die vanzelfsprekend qua urgentie en wettelijk op tafel komen

Het lijkt dan ook niet meer dan logisch om de coalitieonderhandelingen onder te verdelen in de drie thema's en de bijbehorende deelprogramma's en paragrafen uit het Overdrachtsdocument 'Alles moet, maar niet alles kan'. Aan deze indeling ligt de begroting ten grondslag en is een goede basis om de gesprekken mee te starten. In het overdrachtsdocument staat ook uitvoerig beschreven wat de huidige beleidskaders zijn, want de nu al bekende actiepunten zijn, welke nieuwe ontwikkelingen er aan komen en wat eventuele financiële knelpunten zijn.
Betrek hierin ook vroegtijdig de ambtenaren, zij staan u graag inhoudelijk bij!

Tot slot

Een van de belangrijkste dingen is wel het vertrouwen terugwinnen van alle inwoners van de gemeente Soest. Dit begint bij uzelf en uw onderlinge afwegingen om tot besluiten te komen. Luister naar elkaar om te begrijpen in plaats van dat u luister om te oordelen. Betrek de inwoners van deze gemeente en geef duidelijk aan wat er van hen verwacht wordt en hoe zij dit terug kunnen zien in de plannen die u voor hen in gang zet. De inwoners van de gemeente Soest hebben u meer dan eens nodig als het gaat om meedenken en meedoen. En dan zeker ook de inwoners die niet vanzelfsprekend van zich laten horen of zich organiseren.

U bent een nieuwe weg ingeslagen die in vele opzichten een stap in de goede richting is voor iedereen. De keuze is aan u. Zet u als gehele raad verdere stappen op dit nieuwe, positieve en onbekende pad met de overtuiging dat het iets goeds gaat brengen? Of gaat u terug naar het bekende pad waarvan u zeker weet dat daar u niet meer wilt zijn?